

SPORT A POLITYKA
OLIMPIJSKIE MEDALE SPORTOWCÓW NIEMIECKICH
(1896-2012)

LETNIE IGRZYSKA OLIMPIJSKIE

Pomysłodawcą idei nowożytnych Igrzysk Olimpijskich (IO) był – jak powszechnie wiadomo – baron Pierre de Coubertin. Początkowo przeświecał mu zamysł poprawienia tą drogą sprawności fizycznej młodych Francuzów pod kątem przyszłej wojny, jak się łatwo można domyśleć z Niemcami. Stopniowo jednak nastawienie do przywrócenia idei greckich olimpiad ulegało zmianie i dotyczyło to zwłaszcza samego Pierre'a de Coubertina. Wywarł on duży wpływ na wprowadzenie w życie idei Igrzysk Olimpijskich i był przewodniczącym Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego (MKOL) w latach 1896-1914 i 1919-1925. Jego siedziba mieści się od 1914 r. w Lozannie, gdzie znajduje się również Muzeum Olimpijskie.

W pierwszych nowożytnych IO w 1896 r. w Atenach uczestniczyło 245 sportowców z 14 krajów i – w porównaniu z odbywającymi się obecnie IO – zawody w greckiej stolicy charakteryzowały się zdecydowanie mniejszym rozmachem. Wzięła w nich także udział reprezentacja Niemiec, która zdobywając trzecie miejsce w klasyfikacji medalowej zaznaczyła już wówczas swoją obecność w gronie sportowych potęg¹. Stopniowo wzrastał zasięg i ranga IO. W dobrze zorganizowanych zawodach w 1912 r. w Sztokholmie wzięło już udział dwukrotnie więcej reprezentacji niż w Atenach, a liczba sportowców wzrosła niemal dziesięciokrotnie.

Tabela 1

Medale sportowców niemieckich na Letnich Igrzyskach Olimpijskich w latach 1896-1912

	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Braźnove	Łącznie	
1896 Ateny	7	5	2	14	3
1900 Paryż	3	2	2	7	6
1904 St. Louis	4	4	5	13	2
1908 Londyn	3	5	5	13	5
1912 Sztokholm	5	13	7	25	6

¹ Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk olimpijskich i MKOL. Od Aten do Pekinu 1894-2008*, Poznań 2008, s. 612.

Kolejne Letnie IO w 1916 r. i cztery lata później miały odbyć się w Berlinie i w Budapeszcie, ale wojna pokrzyżowała te zamierzenia. Po jej zakończeniu w wielu państwach europejskich były bardzo silne nastroje antyniemieckie i nie

¹ Zob.: H. Geyer, *Olympische Spiele 1896-1996. Eine deutsches Politikum*, München 1996, s. 7-20.

mogło być mowy o tym, by niemiecka stolica stała się terenem zmagania sportowców z całego świata. W tym klimacie politycznym MKOL zdecydował się na wybór Antwerpii, co można interpretować jako ukłon w stronę państw alianckich. Wprawdzie Niemcy, jak i Austria oraz Węgry nie zostały wykluczone z MKOL, ale Belgowie nie wysłali do tych państw zaproszeń. Również i w następnych IO w 1924 r. sportowcy niemieccy nie wzięli udziału, choć tymi sankcjami objęto już tylko Republikę Weimarską. Być może, gdyby zawody nie odbywały się w Paryżu to jej reprezentacja mogłaby uczestniczyć w sportowej rywalizacji.

Dopiero po 16 latach nieobecności na olimpijskich arenach, w 1928 r. w Amsterdamie, zawodnicy niemieccy mieli możliwość zmierzenia się z reprezentantami innych krajów. W 120 rozegranych konkurencjach sportowcy niemieccy 10 razy stanęli na najwyższym podium, oprócz tego wywalczyli 7 srebrnych i 14 brązowych krążków. W medalowej klasyfikacji reprezentacja Niemiec uplasowała się, tak jak w 1904 r. w St. Louis, ponownie na drugim miejscu.

Mniej udane dla niemieckich sportowców były jubileuszowe, X, a faktycznie IX, IO w 1932 r. Los Angeles. Przebiegały one w cieniu wielkiego kryzysu gospodarczego i ponadto europejskie ekipy doświadczyły utrudnień komunikacyjnych: w tym czasie sportowcy, trenerzy i działacze nie korzystali jeszcze z transportu lotniczego. Jeżeli w 1928 r. w Amsterdamie sportowcy niemieccy w klasyfikacji medalowej zajęli drugie miejsce, to osiągnięcia niemieckiej ekipy na Igrzyskach w 1932 r. w Los Angeles i dopiero ósme miejsce w medalowej klasyfikacji nie satysfakcjonowały niemieckich miłośników sportu, których przedstawiciele mieli wszelkie dane ku temu, by odgrywać w zmaganiach na olimpijskich arenach pierwszoplanową rolę.

Optymalne warunki ku temu zaistniały na następnych IO w 1936 r. w Berlinie. Już 13 maja 1931 r. na 29. sesji MKOL zapadała decyzja, że gospodarzami XI Letnich IO będzie stolica Niemiec. Na Berlin padło 40 głosów, na Barcelonę 16, a 8 głosów było pustych. Mimo że miało to miejsce jeszcze dwa lata przed dojściem do władzy nazistów, już wówczas wybór Berlina na miejsce zmagania sportowców wzbudzał kontrowersje. Wzrosły one po *Machtübernahme* i pierwszy raz w historii nowożytnych Igrzysk Olimpijskich groźba ich bojkotu stała się realna. Adolf Hitler doprowadził do usunięcia jednego z wpływowych niemieckich członków MKOL Theodora Lewalda i innego działacza Karla Rittera. Nazistowskie władze świadome propagandowego oddźwięku braku niektórych reprezentacji, szczególnie amerykańskiej, zdobyły się na pewne gesty i ustępstwa. Trzecia Rzesza była reprezentowana przez florecistkę Helene Mayer, a na czele niemieckiego komitetu Olimpijskiego stanął Teodor Levald – oboje mieli żydowskie korzenie. Zdecydowanie przeciwko kandydaturze Berlina występował członek MKOL Amerykanin Ernest Lee Jahncke, który na 35. sesji w niemieckiej stolicy został z niego wykluczony².

IO w Berlinie uważa się często za pierwsze nowoczesne zawody sportowe. Rzeczywiście towarzyszył im wielki rozmach i gospodarze nie szczędzili środków finansowych, by zaćmiły one wszystkie wcześniejsze. Wzięta w nich udział rekordowa liczba 4069 zawodników i zawodniczek, którzy rywalizowali w 128 konkurencjach. Po raz pierwszy IO były filmowane i dwa lata później na ekrany kin wszedł dwuczęściowy film Leni Riefenstahl *Fest der Völker* (Święto ludów) i *Fest der Schönheit* (Święto piękności). Film, na którego kształt duży wpływ miał Walter

² G. Młodzikowski, *20 Olimpiad ery nowożytnej. Idea i rzeczywistość*, Warszawa 1973, s. 141-152.

Ruttman, okazał się sukcesem i jest zaliczany do klasyki filmu dokumentalnego³. Zawody sportowe były transmitowane po raz pierwszy przez radio, ale i przez jeszcze „raczkującą” telewizję. Odbywało się to jednakże w ograniczonym zakresie i widzowie mieli łącznie do dyspozycji 200 telewizyjnych ekranów⁴.

Berlińska Olimpiada zakończyła się wielkim sportowym sukcesem reprezentacji Rzeszy, która mogła odnotować na swoim koncie aż 89 medali. Pierwszy, i jak dotąd jedyny raz, ekipa niemiecka zdobyła podczas letnich Igrzysk Olimpijskich najwięcej złotych krążków. Jest bardzo mało prawdopodobne, by w dającej się przewidzieć przyszłości sportowcy niemieccy byli w stanie powtórzyć berliński sukces. Jednak mimo zdobycia aż 33 złotych medali i pierwszego miejsca w klasyfikacji medalowej nie wszystko poszło po myśli gospodarzy. W najbardziej popularnej dyscyplinie sportowej, piłce nożnej, reprezentacja Niemiec sprawiła milionom rodaków ogromny zawód. Trenowana przez Otto Nerza drużyna przegrała 0:2 z Norwegią i w ten sposób fiasko poniosły niemieckie plany zdobycia złotego medalu. Dodatkowym upokorzeniem dla nazistów było zdobycie drugiej bramki przez Lichtenberga, norweskiego Żyda. Oglądający zaś mecz Adolf Hitler w nic najlepszym nastroju opuścił po tej sensacyjnej porażce łożę honorową⁵.

Nie IO w 1904 r. w St. Louis, jak się niekiedy utrzymuje, ale – moim zdaniem – olimpiada w Berlinie miała znaczenie przełomowe dla związków wielkich zawodów sportowych z polityką, gdyż od 1936 r. każdy udział w igrzyskach nosi znamiona aktu politycznego. Natomiast jeszcze większą polityczną wymowę ma ich bojkot⁶, choć wydaje się wątpliwe, by mógł on objąć większość państw i być dzięki temu wówczas skuteczny.

Nazistowskie władze usiłowały zdyskontować IO pod względem propagandowym i politycznym. Tak kanclerz domagał się, by mógł w swojej łoży pogratulować trójce medalistów. Było to sprzeczne z protokołem olimpijskim i Hitler musiał się zadowolić tylko składaniem gratulacji zawodnikom niemieckim⁷. Zwycięstwa niemieckich sportowców miały też stanowić „dowód” wyższości aryjskiej rasy⁸, co – jak pokazał przypadek czterokrotnego złotego medalisty Jesse'a Owensa – okazało się być dla goebbelsowskiej propagandy nader trudnym zadaniem. Winno się wspomnieć jeszcze i to, że z wyjątkiem brytyjskiej i japońskiej reprezentacji wszystkie inne pozdrowiały Hitlera nazistowskim pozdrowieniem. Fakt ten z reguły pomija się wstydliwym milczeniem⁹.

³ B. Drewniak, *Kultura w cieniu swastyki*, Poznań 1969, s. 77.

⁴ H. Geyer, *op. cit.*, s. 41 i nast.; *W cieniu swastyki*, „Stern” 13.08.1972.

⁵ T. Olszański, *Strzały i gole*, „Polityka” 24.01.2004, s. 80.

⁶ M. Józefczyk, *Upolitycznienie nowożytnych igrzysk olimpijskich*, w: *Sport w stosunkach międzynarodowych*, A. Polus (red.), Toruń 2009, s. 51; M. Krüger, *Die olympische Bewegung*, w: *Handbuch Sportgeschichte*. H. M. Krüger, H. Langenfeld (red.), Schorndorf 2010, s. 276.

⁷ G. Młodzikowski, *20 Olimpiad ery nowożytnej. Idea i rzeczywistość*, Warszawa 1973, s. 147.

⁸ *100 lat Igrzysk Olimpijskich. Kronika 1896-1986*, Warszawa 1996, s. 69.

⁹ G. Walters, *Igrzyska olimpijskie w Berlinie. Jak Hitler ukradł olimpijski sen*, Poznań 2008, s. 217-223.

Tabela 2

Medale sportowców niemieckich na Letnich Igrzyskach Olimpijskich w latach 1920-1936

	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Brązowe	Łącznie	
1920 Antwerpia	–	–	–	–	–
1924 Paryż	–	–	–	–	–
1928 Amsterdam	10	7	14	31	2
1932 Los Angeles	3	12	5	20	8
1936 Berlin	33	26	30	89	1

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 613.

W 1940 r. Letnie IO zostały zaplanowane w Tokio. Z uwagi na wybuch II wojny światowej nie doszły one do skutku. Pierwsze Letnie IO po zakończeniu II wojny światowej miały miejsce w 1948 r. w Londynie, czyli po 12-letniej przerwie. Niemcy i Japonia nie zostały dopuszczone do udziału, natomiast austriacy i włoscy sportowcy mieli możliwość uczestniczenia w tych wielkich zawodach. Na IO w brytyjskiej stolicy piętno wycisnęła trzy lata wcześniej zakończona wojna. Przejawiało się to w stosunkowo skromnej oprawie imprezy. W historii nowożytnych olimpiad zawody w Londynie niczym specjalnym się nie wyróżniają. Były dość bezbarwne i pozbawione rozmachu, jaki towarzyszył 12 lat wcześniej zawodom w Berlinie.

Niemal od momentu powstania w 1949 r. RFN i NRD dążyły do tego, by stać się pełnoprawnym członkiem ruchu olimpijskiego i należeć do MKOL. We wrześniu 1949 r. utworzono w Bonn Narodowy Komitet Olimpijki (*Nationales Olympisches Komitee für Deutschland – NOK*), a kwietniu 1951 r. Narodowy Komitet Olimpijski NRD (*Nationales Olympisches Komitee der Deutschen Demokratischen Republik*) (*NOK der DDR*). Rok wcześniej Komitet Olimpijski powstał nawet w Zagłębiu Saary, w czym dużą odegrało poparcie Francji, ale przyłączenie na początku 1957 r. tego obszaru do RFN zakończyło jego działalność. *NOK* podlegał również Komitet w Berlinie Zachodnim¹⁰.

NOK w niemieckim ruchu dominował i strona wschodniemiecka już w 1953 r. zintensyfikowała wysiłki, których celem była możliwość uczestniczenia w Igrzyskach Olimpijskich samodzielnie. Wprawdzie dwa lata później *NOK der DDR* został uznany przez MKOL, ale jego sportowcy podczas olimpiad mieli nadal wchodzić w skład ogólnoniemieckiej reprezentacji¹¹.

W XV IO w Helsinkach zabrakło sportowców z NRD i w zawodach uczestniczyli tylko reprezentanci RFN. Nie oni znajdowali się jednak w centrum uwagi, gdyż większe znaczenie niż powrót na olimpijskie areny niemieckich sportowców miał udział ekipy ZSRR. Wiązało się to z różnymi problemami. Kierownictwo ekipy radzieckiej początkowo zamierzało dowozić codziennie z Leningradu do

¹⁰ K. Gelles, *Na drodze do międzynarodowego uznania. Sport jako instrument polityki Niemieckiej Republiki Demokratycznej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Niemcoznawstwo” 2009, t. 17, s. 158-159.

¹¹ *Niemcy współczesne. Zarys encyklopedyczny*, Poznań 1999, s. 625.

Helsinek sportowców Kraju Rad. Chodziło tutaj o to, ażeby ich odizolować od jakichkolwiek kontaktów z reprezentantami państw kapitalistycznych. W tym stanie rzeczy udział sportowców z RFN nie budził już, siedem lata po wojnie, większych emocji. Ze swej strony zachodniemieccy sportowcy nie zdobyli ani jednego złotego medalu i nie musiano w Helsinkach wykonywać budzącego wówczas u wielu uczestników niedobre skojarzenia hymnu „Pieśni Niemców”.

Olimpijską areną zmagania sportowców było w 1956 r. Melbourne. Po raz pierwszy IO odbywały się poza Europą i kontynentem amerykańskim. Odbywały się w cieniu zbrojnej interwencji Armii Czerwonej na Węgrzech i nawet bardziej niż cztery lata wcześniej dała o sobie znać rywalizacja dwóch mocarstw: Stanów Zjednoczonych i ZSSR. W zawodach w Australii po raz pierwszy wzięli udział w liczbie 37 sportowcy z NRD, w jednej drużynie ze 138 zawodnikami RFN. Wywołało to spór, pod jaką flagą mają sportowcy wejść na stadion. W końcu znaleziono rozwiązanie kompromisowe: czarno-czerwono-złota flaga z olimpijskim symbolem. Zrezygnowano też z symboliki obu państw na rzecz wspólnego hymnu, którym miał być *Oda do radości* Ludwika van Beethovena.

W porównaniu z występem w Helsinkach (28. miejsce w klasyfikacji medalowej), w Melbourne wspólna reprezentacja niemiecka wypadła znacznie lepiej zajmując 7. miejsce w klasyfikacji medalowej. Była to jakby zapowiedź tego, że już za cztery lata niemieccy sportowcy będą rywalizować z najlepszymi zespołami. W Rzymie ekipa niemiecka znowu „się liczyła”, o czym świadczyła jej przeszło dwukrotnie większa niż w Australii liczba złotych medali. Jej gwiazdą był Armin Harry – pierwszy w biegu na 100 m z czasem 10,0-, który pokonał, w co dzisiaj trudno uwierzyć, zawodników z USA i czarnoskórych sprinterów z innych państw.

Także i udział w 1964 r. w IO w Tokio sportowcy niemieccy mogli uznać za udany, choć sportowe władze NRD liczyły na bardziej spektakularne sukcesy. Znamienne przy tym było i to, że stosunek liczby zawodników NRD i RFN biorących udział w IO w stolicy Japonii był 194 do 182¹². W tych pierwszych IO na azjatyckim kontynencie po raz ostatni wzięła udział wspólna ekipa niemiecka.

Tabela 3

Medale sportowców niemieckich na Letnich Igrzyskach Olimpijskich w latach 1948-1964

	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Braźowe	Łącznie	
1948 Londyn	–	–	–	–	–
1952 Helsinki	–	7	17	24	28
1956 Melbourne	6	13	7	26	7
1960 Rzym	12	19	11	42	4
1964 Tokio	10	22	18	50	4

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 614-615.

¹² U. A. Balbier, *Kalter Krieg auf Aschenbahn. Der deutsch-deutsche Sport 1950-1972. Eine politische Geschichte*, Paderborn 2007, s. 99.

Sukcesy sportowców NRD przyczyniały się do wzrostu aktywności strony wschodnioniemieckiej. Zmierzała ona do uzyskania zgody MKOL na występy na IO reprezentacji NRD. Nastąpiło to w 1968 r. w Meksyku, gdzie po raz pierwszy wzięły udział oddzielnie ekipy RFN i NRD. Wprawdzie występowały one jeszcze pod wspólną flagą i miały nadal ten sam hymn, motyw z IX Symfonii Beethovena, ale podział stał się już faktem. W październiku i listopadzie 1968 r. MKOL podjął decyzję, na mocy której NRD stała się pełnoprawnym członkiem MKOL. Przedstawiciele RFN znaleźli się tutaj w osamotnieniu. Świadczył o tym druzgocący wynik głosowania: 44 głosy popierające starania NRD i tylko 4 głosy przeciw, co oznaczało zarazem polityczne zwycięstwo¹³. Było to dla mających aspiracje reprezentowania wszystkich Niemców RFN tym bardziej dotkliwe że następne Letnie Igrzyska Olimpijskie miały się odbyć w Monachium.

XX IO odbywały się pierwszy raz po 36 latach ponownie na ziemi niemieckich. Tym razem miejscem zmagania sportowców z ponad 120 państw było Monachium, jako że Berlin – ze względu na swój skomplikowany status – nie wchodził w rachubę. Gospodarze zrobili wiele, by IO w 1972 r. nie budziły skojarzeń z „brunatnymi”. Nie żałowano środków finansowych na budowę stadionów, wioski olimpijskiej i infrastruktury, m.in. metra. Niewątpliwie miasto zostało dobrze przygotowane na przyjęcie tysięcy zawodników i miłośników sportu. Wydawało się, że zawody przejdą do historii jako Igrzyska, którym prześwieca nastrój życzliwości, tolerancji i otwartości. To, że tak się nie stało nie było winą gospodarzy, lecz politycznych fanatyków. Terrorysty palestyńscy z organizacji Czarny Wrzesień atakując członków ekipy izraelskiej, właśnie podczas trwania IO chcieli zwrócić uwagę świata na ich sprawę. Zamordowanie przez nich 11 izraelskich sportowców i trenerów, i to właśnie na ziemi niemieckiej, postawiło gospodarzy w bardzo trudnej sytuacji. Terrorystyczna akcja stanowiła bardzo poważne zagrożenie dla olimpijskiego ruchu i decyzja, aby po dniu żałoby kontynuować Igrzyska okazała się z perspektywy jak najbardziej uzasadniona. Zakończona całkowitym fiaskiem akcja odbicia zakładników na lotnisku zmusiła władze w Bonn do utworzenia specjalnej jednostki, która byłaby w stanie skutecznie walczyć z terrorystami. Swoją przydatność oddział GSG 9 pokazał pięć lat później w doskonale przeprowadzonej akcji odbicia zakładników w stolicy Somali Mogadiszu.

Kolejnym upokorzeniem dla gospodarzy Igrzysk w stolicy Bawarii były sukcesy ekipy ernerdowskiej, która zdobyła 66 medali, w tym 20 złotych, podczas kiedy sportowcy mającej czterokrotnie więcej ludności i znacznie większe możliwości finansowe RFN wywalczyli „tylko” 40 medali, w tym 13 złotych. Jeszcze cztery lata wcześniej, w Meksyku liczba medali była podobna: 26 RFN i 25 NRD, ale od IO w Monachium dystans między olimpijskimi sukcesami sportowców z Niemiec Wschodnich a reprezentantami RFN systematycznie powiększał się. Tak w Montrealu czterokrotnie częściej grano hymn *Powstała z ruin i zwrócona ku przyszłości* (*Auferstanden aus Ruinen und der Zukunft zugewandt*) niż trzecią zwrotkę *Pieśni Niemców* (*Deutschlandlied*) „Jedność, prawo i wolność”. Natomiast w 1988 r. w Seulu reprezentanci NRD 37 razy stawali na najwyższym, podczas kiedy zawodnicy RFN dostąpili tego zaszczytu tylko 11 razy. „Rywalizacja systemowa”¹⁴

¹³ J. Muszyński, J. Skubiński, *Uznanie NRD. Prawne, polityczne i gospodarcze aspekty między narodowej podmiotowości Niemieckiej Republiki Demokratycznej*, Warszawa 1973, s. 280. Zob. też: H. Meyer, *op. cit.*, s. 89 i nast.

¹⁴ U. Mähler, *Krótką historia NRD*, Wrocław 2007, w. 77.

dwóch państw niemieckich zapoczątkowana pod koniec lat sześćdziesiątych trwała do końca istnienia NRD. Jednak o ile w Meksyku różnica między dokonaniach obu reprezentacji nie była duża, to bilans w Monachium był dla władz sportowych w RFN przygnębiający. Właśnie podczas IO w 1972 r. stało się dla wielu miłośników sportu oczywiste, że dystans powiększa się i do osiągnięć ekipy olimpijskiej NRD będzie zespołowi RFN bardzo trudno się zbliżyć¹⁵.

W okresie zimnej wojny sport stał się – zwłaszcza w obu państwach niemieckich – elementem konfrontacji i przedłużonym narzędziem polityki. Kierownictwo SED – clementem konfrontacji i przedłużonym narzędziem polityki. Kierownictwo SED – postawiło na sukcesy sportowe, by w ten sposób poprawiać wizerunek NRD na arenie międzynarodowej. Nie ograniczało się to tylko do znacznych środków finansowych, różnego rodzaju zawodów pozwalających wyłaniać talenty, testowania już w przedszkolach dzieci pod kątem wynajdywania uzdolnionych ruchowo pięcioletnio-, sześciolatków, ale i do korzystania na bardzo dużą skalę z niedozwolonego dopingu. W poszukiwaniu wpływających na wyniki środków zaangażowany był i eńerdowski przemysł farmakologiczny. „Wykorzystując skutecznie osiągnięcia medycyny sportowej uciekano się ... do stosowania w sporcie wyczynowym w szerszym zakresie niż w innych krajach, niedozwolonych środków farmakologicznych”¹⁶. W dużej mierze winno się i tutaj doszukiwać błyskotliwych sukcesów ekipy NRD w latach 70. i 80. na Igrzyskach Olimpijskich, zwłaszcza letnich.

Koszty tej pogoni za wszelką cenę za sukcesami nierzadko były, nie tylko dla pływaków, bardzo dotkliwe zdrowotnie. Ich fantastyczne wyniki były często podawane w wątpliwą, a same zawodniczki były często w RFN obiektem żartów, choć im wcale nierzadko po skończeniu kariery nie było do śmiechu. O dramatach tych sportsmenów, zwłaszcza pływaków, opowiada film produkcji brytyjskiej „Złotka” z NRD¹⁷. Dopiero po 1990 r. i dotarciu do materiałów proweniencji SED uzmysłowiło Niemcom, jakie były ogromne koszty sukcesów eńerdowskich sportowców. Pokazano skalę patologii, która często była inicjowana przez przedstawicieli władzy. Z pewnością proces rozliczenia z tą ponurą kartą historii sportu w NRD jeszcze się nie zakończył i zapewne zostaną zaprezentowane opinii publicznej nowe, szokujące mechanizmy, które były „współtwórcami” wspaniałych wyników i sukcesów olimpijskich reprezentacji NRD¹⁸.

Inwazja wojsk radzieckich pod koniec 1979 r. na Afganistan doprowadziła do bojkotu XXII olimpiady w 1980 r. w Moskwie. W zawodach nie wzięli udziału sportowcy RFN. Natomiast ekipa NRD uczestniczyła w tych w dużym stopniu upolitycznionych zawodach. Nieobecność zawodników amerykańskich, zachodnio-niemieckich i wielu innych zwiększała szanse miejsca na podium, co skrzętnie wykorzystali sportowcy z NRD. Ich dorobek medalowy był imponujący, w sumie 126 krążków, czyli pięć razy więcej niż podczas pierwszego samodzielnego występu ekipy NRD 12 lat wcześniej w Meksyku.

Miejscem następnych IO było w 1984 r. Los Angeles. Tym razem zawody zostały zbojkotowane na życzenie Kremla przez państwa socjalistyczne, w tym i NRD. Nic dziwnego, że przy mniejszej konkurencji reprezentacja RFN uzyskała 17 złotych medali, czyli o 4 więcej niż w 1972 r. Monachium. Powrotem do

¹⁵ U. A. Balbier, *op. cit.*, s. 240-241.

¹⁶ Niemcy współczesne, s. 826. Zob. też. K. Latzel, *Staatsdoping. Der VEB Jenapharm im Sport System der DDR*, Köln-Wien 2000.

¹⁷ Zob. też.: D. Wojtaszyn, *Sport w cieniu polityki. Instrumentalizacja sportu w NRD*, Poznań 2011, s. 36 i nast.

¹⁸ D. Wojtaszyn, *op. cit.*, s. 134.

Tabela 4

Medale zdobyte przez sportowców NRD i RFN na Letnich Igrzyskach Olimpijskich w latach 1968-1988

	NRD					RFN				
	Medale				Miejsce	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Braźowe	Łącznie 13 złotych		Złote	Srebrne	Braźowe	Łącznie	
1968 Meksyk	9	9	7	25	5	5	11	10	26	8
1972 Monachium	20	23	23	66	3	13	11	16	40	4
1976 Montreal	40	25	25	90	2	10	12	17	39	4
1980 Moskwa	47	37	42	126	2	–	–	–	–	–
1984 Los Angeles	–	–	–	–	–	17	19	23	59	3
1988 Seul	37	35	30	102	2	11	14	15	40	5

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 615-617.

„normalności” były XXIV IO w 1988 r. w Seulu, które odbywały się w atmosferze poprawy politycznego klimatu między Moskwą a Waszyngtonem. Potwierdziły one po raz kolejny dominację sportowców z NRD, którzy zdobyli dwa i pół raza więcej medali niż zawodnicy reprezentujący RFN.

Od XXV IO w 1992 r. w Barcelonie Niemcy po upływie 24 lat znowu mieli już tylko jedną ekipę. Wprawdzie osiągnięcia sportowe były nadal znaczące, o czym świadczyły trzecie miejsce w rywalizacji medalowej, ale ekipa reprezentująca już całe Niemcy miała mniejszy dorobek niż cztery lata wcześniej sportowcy NRD. Dane w tabeli 5 wyraźnie pokazują, iż od IO w Barcelonie liczba zdobytych medali przez niemieckich zawodników systematycznie maleje. Odstępstwem od tego trendu była większa niż w Sydney i Atenach liczba medali w Pekinie, choćby złotych krążków. Jednak o mniejszych dokonaniach olimpijskich reprezentacji RFN świadczy mniejsza w porównaniu z zawodami w Barcelonie dokładnie o połowę ogólnej liczby medali w stolicy Chin.

Tabela 5

Medale sportowców niemieckich na Letnich Igrzyskach Olimpijskich w latach 1992-2008

	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Braźowe	Łącznie	
1992 Barcelona	33	21	28	82	3
1996 Atlanta	20	18	27	65	3
2000 Sydney	14	17	26	57	5
2004 Ateny	13	16	20	49	6
2008 Pekin	16	10	15	41	5
2012 Londyn	11	19	14	44	6

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 617-619; „Przegląd Sportowy” 14.08.2012, s. 16.

ZIMOWE IGRZYSKA OLIMPIJSKIE

Pierwsze Zimowe IO doszły do skutku w 1924 r., dopiero 28 lat po pierwszych nowożytnych Igrzyska w Atenach. Ich miejscem było Chamonix we francuskich Alpach. Sportowcy niemieccy, podobnie jak w Letnich Igrzyskach Olimpijskich z powodów politycznych, nie mogli brać udziału. Ich debiut cztery lata później w St. Moritz nie był olśniewający. Niewiele lepiej było i w 1932 r. w Lake Placid, gdzie sportowcy niemieccy zdobyli tylko dwa brązowe medale.

Podobnie jak Igrzyska Letnie, tak i Igrzyska Zimowe w 1936 r. były w dużym stopniu upolitycznione. Jednakże symbolem wkroczenia polityki na sportowe areny jest olimpiada w Berlinie, a zawody w Garmisch-Partenkirchen pozostają natomiast w jej cieniu. W porównaniu do pierwszych Zimowych IO w Chamonix w mających miejsce 12 lat później zmaganiach sportowców w tym popularnym niemieckim ośrodku narciarskim liczba uczestników wzrosła z 258 do 668, liczba ekip z 16 do 28, ale już liczba rozgrywanych konkurencji z 16 tylko do 17. Realia polityczne w jakich odbywały się te Igrzyska daleki były od ducha czystej sportowej rywalizacji. Niemal na każdym kroku gospodarze demonstrowali swoje poparcie dla

narodowego socjalizmu i o tym, że zawody odbywają się w Trzeciej Rzeszy świadczyło morze flag i antyżydowskie poczynania. Wprawdzie na okres zawodów najbardziej agresywne plakaty zostały usunięte, jednak już dwa lata po zawodach ostatni Żydzi opuścili Garmisch-Partenkirchen. Mimo to w czerwcu 1939 r. MKOL ponownie przyznał tej miejscowości organizację Zimowych Igrzysk Olimpijskich¹⁹, co uniemożliwił wybuch II wojny światowej.

Niezależnie od prób wykorzystywania zawodów przez nazistów dla celów propagandowo-politycznych pod względem sportowym okazały się one sukcesem niemieckich sportowców. O ile na dwóch poprzednich olimpiadach ekipa niemiecka zajmowała miejsce pod koniec pierwszej dziesiątki to w Garmisch-Partenkirchen weszła do ścisłej czołówki.

Tabela 6

Medale sportowców niemieckich na Zimowych Igrzyskach Olimpijskich w latach 1924-1936

	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Brązowe	Łącznie	
1924 Chamonix	–	–	–	–	–
1928 St. Moritz	–	–	1	1	8-12
1932 Lake Placid	–	–	2	2	9
1936 Garmisch Partenkirchen	3	3	–	6	2

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 620.

W pierwszych po zakończeniu działań wojennych Zimowych Igrzyskach Olimpijskich z przyczyn natury politycznej zabrakło sportowców niemieckich. W następnych czterech olimpiadach uczestniczyła jedna ekipa niemiecka, która zwłaszcza w Squaw Valley w 1960 r. zaprezentowała się z jak najlepszej strony, ulegając tylko reprezentacji Związku Radzieckiego.

Tabela 7

Medale sportowców niemieckich na Zimowych Igrzyskach Olimpijskich w latach 1968-1988

	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Brązowe	Łącznie	
1948 St. Moritz	–	–	–	–	–
1952 Oslo	3	2	2	7	4
1956 Cortina d'Ampezzo	1	–	1	2	8
1960 Squaw Valley	4	3	1	8	2
1964 Innsbruck	3	2	3	8	7

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 620-621.

¹⁹ A. Meyhoff, G. Pfeil, *Die versteckten Spiele*, „Der Spiegel” 18.01.2010, s. 134-136.

Tabela 8

Medale sportowców NRD i RFN na Zimowych Igrzyskach Olimpijskich w latach 1968-1988

	NRD					RFN				
	Medale				Miejsce	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Brązowe	Łącznie		Złote	Srebrne	Brązowe	Łącznie	
1968 Grenoble	2	2	3	7	7	1	2	2	5	10
1972 Sapporo	4	3	7	14	2	3	1	1	5	6
1976 Innsbruck	7	5	7	19	2	2	5	3	10	5
1980 Lake Placid	9	7	7	23	2	0	2	3	5	12
1984 Sarajewo	9	9	6	24	1	2	1	1	4	8-9
1988 Calgary	9	10	6	25	2	2	4	2	8	8

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 621-622.

Po nieudanym występie ekipy NRD w 1968 r. Grenoble podczas następnych pięciu Igrzysk Olimpijskich przedstawiciele sportów zimowych pokazali się już z korzystnej strony. W klasyfikacji medalowej reprezentanci NRD czterokrotnie zajęli drugie i raz pierwsze miejsce, zdobywając łącznie 105 medali w tym 38 złotych. Również i tutaj osiągnięcia sportowców zachodniemieckich były znacznie skromniejsze. Ekipa RFN plasowała się w klasyfikacji medalowej na miejscach od 5 do 12, a łączna liczba medali wyniosła 32, w tym 9 złotych, czyli trzy, cztery razy mniej od przedstawicieli sportów zimowych występujących w barwach NRD.

Po 3 października 1990 r. podczas sześciu Zimowych Igrzysk Olimpijskich ekipa RFN aż czterokrotnie wyprzedziła w klasyfikacji medalowej wszystkie reprezentacje, raz była druga i raz trzecia. Liczba zdobytych krążków wyniosła w sumie 173 medale, z tego 64 złote. W porównaniu z poprzednimi sześcioma olimpiadami, gdzie dwie ekipy niemieckie uzyskały łącznie 144 medali, z tego 50 złotych, nie może być tutaj mowy o regresie, a wręcz odwrotnie w konkurencjach zimowych zespołowi RFN winno się przyznać w minionych 20 latach palmę pierwszeństwa. Należy podkreślić, że przez to, iż sportowcy niemieccy wchodzi w skład jednej już tylko ekipy, a nie jak wcześniej dwóch, musiała zostać odgraniczona liczba reprezentantów i w niektórych konkurencjach zmniejszyła się niemal automatycznie liczba szans medalowych.

Tabela 9

Medale sportowców niemieckich na Zimowych Igrzyskach Olimpijskich w latach 1992-2010

	Medale				Miejsce
	Złote	Srebrne	Braźowe	Łącznie	
1992 Albertville	10	10	6	26	1
1994 Lillehammer	9	7	8	24	3
1998 Nagano	12	9	8	29	1
2002 Salt Lake City	12	16	7	35	1
2006 Turyn	11	12	6	29	1
2010 Vancouver	10	13	7	30	2

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, 622-623; „Przegląd Sportowy” 1.03.2010, s. 4.

KLASYFIKACJE MEDALOWE WSZECHCZASÓW

Do tej pory Letnie IO odbyły się 26 razy, z tego aż 15 razy w Europie. Najczęściej, 4 razy, ich widownią były miasta w Stanach Zjednoczonych. Niemcy plasują się tutaj *ex aequo* wraz z Australią, Francją i Grecją na drugim miejscu, a w 2012 r. na drugie miejsce wysunęła się już Wielka Brytania, a Londyn jest jedynym miastem, w którym Igrzyska Olimpijskie odbyły się trzykrotnie.

Analogicznie jak w przypadku Letnich IO, tak i Zimowe IO czterokrotnie odbywały się w Stanach Zjednoczonych. Trzy razy miasta francuskie były gospodarzami tych zawodów, a dwukrotnie miały one miejsce w Austrii, Japonii, Kanadzie, Norwegii, Szwajcarii i Włoszech. Tylko raz Zimowe IO odbyły się na terenie Niemiec, podobnie jak w byłej Jugosławii. Fakt ten musi zastanawiać, gdyż sportowcy niemieccy podczas Zimowych IG najczęściej stawali na najwyższym podium i z całą pewnością strona niemiecka udźwignęłaby finansowo i organizacyjnie organizację Zimowych IO. Być może jednym z powodów tego stanu rzeczy jest to, że wśród kilkunastu dotychczasowych przewodniczących MKOL próżno szukać Niemca²⁰.

Tylko raz, w 1936 r., Niemcy zostali zwycięzcą w klasyfikacji medalowej Letnich IO. Dotychczas były to następujące reprezentacje: USA – 13-krotnie, ZSRR/Wspólnota Niepodległych Państw – 7-krotnie, dwukrotnie Francja i jeden raz Wielka Brytania, Szwecja Niemcy i Chiny. Nic zmienia to faktu, że sportowcy niemieccy mają duże dokonania, o czym świadczy łączna klasyfikacja medalowa Letnich IO.

Tabela 10

Liczba medali zdobytych na wszystkich Letnich Igrzyskach Olimpijskich do 2012 r. włącznie

Państwo	Medale			
	Złote	Srebrne	Brązowe	Ogółem
Stany Zjednoczone	1020	762	666	2398
Rosja i ZSRR	557	473	459	1489
Niemcy, RFN i NRD	412	432	461	1305
Wielka Brytania	238	274	274	786
Chiny	201	144	128	473
Francja	196	206	228	630

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 612-620.

W Igrzyskach Zimowych reprezentacja Niemiec, wliczając NRD, zajęła według stanu z 2010 r. pierwsze miejsce, wyprzedzając dzięki sukcesom na ostatnich IO w Vancouver Rosję. Aż 13 razy zespół RFN, NRD bądź Niemiec wywalczył sobie miejsce w pierwszej trójce klasyfikacji medalowej: 5 razy sportowcy niemieccy byli pierwsi, 7 razy drudzy i raz trzeci.

²⁰ Zob. R. Palewicz, *Historia Igrzysk Olimpijskich*, Poznań 2004, s. 13.

Tabela 11

Liczba medali zdobytych na wszystkich Zimowych Igrzyskach Olimpijskich do 2010 r. włącznie

Państwo	Medale			
	Złote	Srebrne	Braźowe	Ogółem
RFN, NRD, Niemcy	128	128	100	356
Rosja, ZSRR	124	98	93	315
Norwegia	105	108	90	303
Stany Zjednoczone	87	96	72	255
Austria	55	70	77	202
Szwecja	43	29	44	116

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 620-623.

W klasyfikacji wszechczasów Igrzysk Letnich i Zimowych Niemcy uplasowali się na trzecim miejscu, czyli jeszcze na podium. Właśnie klasyfikacja medalowa wszechczasów dobitnie świadczy o niezaprzeczalnych osiągnięciach niemieckich sportowców.

Tabela 12

Liczba medali zdobytych na wszystkich Letnich i Zimowych Igrzyskach Olimpijskich do 2012 r. włącznie

Państwo	Medale			
	Złote	Srebrne	Braźowe	Ogółem
Stany Zjednoczone	1107	858	738	2703
Rosja/ZSRR	681	571	552	1804
Niemcy, RFN i NRD	540	560	561	1661
Wielka Brytania	246	277	284	807
Francja	223	233	266	722
Chiny	210	162	145	517

Źródło: D. Miller, *Historia igrzysk...*, s. 612-623; „Przegląd Sportowy” I III 2010, s. 4; 14.08.2012.

Wśród multimedalistów Igrzysk Olimpijskich znajdują się i sportowcy niemieccy, ale jak na bardzo wysokie miejsca w klasyfikacji wszechczasów reprezentacji Niemiec jest ich stosunkowo niewiele. Tak wśród w gronie wielokrotnych medalistów letnich w pierwszej pięćdziesiątce znajdujemy tylko sześciu niemieckich zawodników i to z wyjątkiem kajakarki Brigid Fischer, piąte miejsce, na dość odległych miejscach: 21 Rainer Klimke – jeździectwo oraz czwórka pływaków: 25 Kristin Otto, 31 Hans Günter Wikler, 44 Kornelia Ender i Roland Matthes.

Odczuwalny jest brak wielkich gwiazd, których nazwiska nie uległy zapomnieniu jak np. Larissa Latynina, Wilma Rudolph, „czeskiej lokomotywy” Emila Zatopka, Paavo Nurmi, Jesse Owens czy Carla Lewisa.

Korzystniejszą sytuacją przedstawia się wśród najlepszych sportowców Zimowych Igrzysk, choć i tutaj trudno doszukać się nazwisk, które mimo upływu lat są znane poza RFN. Otóż wśród 50 multimedalistów znajduje się aż 12 zawodników niemieckich, ale już w pierwszej dwudziestce spotykamy tylko jedną osobę reprezentującą barwy RFN: Claudia Pechstein – łyżwiarstwo szybkie. Także i tutaj trudno doszukać się zawodników, którzy są legendarnymi sportowcami.

Warto jeszcze nadmienić, że na czterech Letnich Igrzyskach (Meksyk 1968 r., Monachium 1972 r., Montreal 1976 r. i Seul 1988 r.) i na sześciu Zimowych Igrzyskach (Grenoble 1968 r., Sapporo 1972 r., Innsbruck 1976 r., Lake Placid 1980 r., Sarajewo 1984 r. i Calgary 1988 r.) walczyły o miejsca na podium dwie ekipy niemieckie. Jednak trzykrotnie podczas Letnich Igrzysk Olimpijskich (Antwerpia 1920 r., Paryż 1924 r. i Londyn 1948 r.) oraz dwukrotnie podczas Zimowych Igrzysk Olimpijskich (Chamonix 1924 r. i St. Moritz 1948 r.) ekipa niemiecka nie została zaproszona.

Mimo wysokiego trzeciego miejsca w łącznej klasyfikacji LO ekipa niemiecka tylko raz (Berlin 1936) była najlepsza. Natomiast lepiej przedstawia się sytuacja dla niemieckich sportowców podczas Igrzysk Zimowych, gdzie pięciokrotnie zajęli oni w klasyfikacji medalowej pierwsze miejsce (Sarajewo 1984, Albertville 1992, Nagano 1998, Salt Lake City 2002 i Turyn 2006).

Reasumując, Niemcy odgrywają od 117 lat w ruchu olimpijskim pierwszoplanową rolę. Były i nadal są sportową potęgą. Jest to wynikiem przywiązywania dużej wagi do popierania rozwoju sportu amatorskiego i wyczynowego, dużych nakładów finansowych, godnej pozazdrosczenia sportowej infrastruktury, nieskostniałych struktur organizacyjnych i oczywiście dużej popularności sportu wśród milionów Niemców. Jednak czy uda się sportowcom RFN utrzymać wysoką pozycję w klasyfikacji medalowej na IO, zwłaszcza Letnich, może wzbudzać pewne wątpliwości. Jak to pokazał przebieg Olimpiady w 2008 r. w Pekinie systematycznie podnosi się poziom sportu wyczynowego, konkurencji olimpijskich w państwach azjatyckich i nie tylko tam. Dokonania ekipy chińskiej, uwzględniając nawet i to, że XXIX IO odbywały się w Pekinie i miały w dużej mierze dla gospodarzy znaczenie prestiżowo-propagandowe, świadczą o przybywaniu sportowych potentatów. O ile jeszcze w Barcelonie i Atlancie jedna już ekipa niemiecka zajęła 3. miejsce to w Sydney, Atenach, Pekinie i Londynie uplasowała się dwukrotnie na 5. i 6. miejscu.

Niewykluczone, że w Rio de Janeiro sportowcy niemieccy będą mieli problemy z utrzymaniem się w pierwszej szóstce. Mimo pewnych wzniesień widoczne jest niemal systematyczne zmniejszanie się dorobku medalowego ekipy olimpijskiej RFN. W 1992 r. w Barcelonie sportowcy niemieccy zdobyli 33 złote medale, a 20 lat później już tylko 11. Jeżeli natomiast przyjrzymy się liczbie wszystkich medali z ostatnich sześciu Letnich IO to regres jest również bardzo wyraźny: 1992 r. Barcelona – 82 medale, 1996 r. Atlanta – 65 medale, 2000 r. Sydney – 57 medali, 2004 r. Ateny – 49 medali, 2008 r. Pekin – 41 medali i 2012 r. Londyn – 44 medali. W brytyjskiej stolicy sportowcy niemieccy tylko 11 razy stawali na najwyższym podium i mniejszą liczbę złotych krążków mieli blisko pół wieku wcześniej, w 1964 r. w Tokio.

Bardziej stabilna na wydaje się bardzo wysoka pozycja RFN podczas Zimowych IO. Dokonania na nich sportowców niemieckich już po zjednoczeniu są nadal

imponujące. Jednak nie ulega wątpliwości, że liczba pretendentów do medali jest mniejsza niż podczas Letnich IO, co determinują i warunki klimatyczne. Tak trudno sobie wyobrazić, by mieli tu w przyszłości wiele do powiedzenia sportowcy afrykańscy. W sześciu Zimowych IO po przyłączeniu wschodnich krajów związkowych do RFN jedna już niemiecka ekipa olimpijska czterokrotnie zajęła w klasyfikacji medalowej pierwsze miejsce (1992 r. Albertville, 1998 r. Nagano, 2002 r. Salt Lake City i 2006 r. Turyn), raz była druga (2010 r. Vancouver) i trzecia (1994 r. Lillehammer). Wydaje się, że w Soczi w 2014 r. RFN nie powinna mieć problemów ze znalezieniem się w klasyfikacji medalowej w pierwszej trójce.

MAREK ANDRZEJEWSKI
Gdańsk

ABSTRACT

German athletes came first in the medal tally of the Summer Olympic Games only once, in 1936 in Berlin. However, the team of the FRG, GDR or Germany came first in the medal tally of the Winter Games five times. In the all-time tally German athletes hold the third position, overtaken only by teams from the USA and Russia (USSR). This shows that for over a century Germany has played a leading role in the Olympic Games and is a sport power.

„PROSTO Z MOSTU” WOBEC PROBLEMATYKI ŻYDOWSKIEJ W TRZECIEJ RZESZY

Literatura dotycząca tragedii narodu żydowskiego w okresie II wojny światowej jest bardzo obszerna. Jednak znacznie mniej potrafimy powiedzieć na temat, czy zanim Europa i świat znalazły się w ogniu najtragiczniejszej z wojen, pojawiły się symptomy zbliżającego się dramatu. Dotyczy to również opisów i analiz wydarzeń w Niemczech poprzedzających II wojnę światową. W szczególności z racji sąsiedztwa, historycznej od stulecia polsko-niemieckiej bliskości i przyszłego miejsca zagłady „narodu wybranego”, problem ten wart jest wyjaśnienia w odniesieniu do Polski i Polaków. W tym przypadku trudno unikać błędu analizy tego zagadnienia z perspektywy *Holocaustu*, w tym również postawy Polaków wobec Żydów, lecz być może istotne jest również poznanie wiedzy, jaka na temat położenia ludności żydowskiej w Niemczech była przed wrześniem 1939 r.

Najobszerniejszą grupą źródeł, na podstawie kwerendy których możemy podjąć próbę analizy tego zagadnienia jest z pewnością polska prasa z lat 1933-1939. Wielokrotnie w tym okresie problematyka niemiecka należała do najeczęściej podejmowanych tematów. W interpretacjach powinniśmy jednak pamiętać, że rzetelna ich ocena nie jest możliwa bez wcześniejszego przyjrzenia się politycznym i ideologicznym sympatiom poszczególnych dzienników i czasopism, z których większość raczej trudno byłoby uznać za apolityczne i bezstronne środki masowego przekazu.